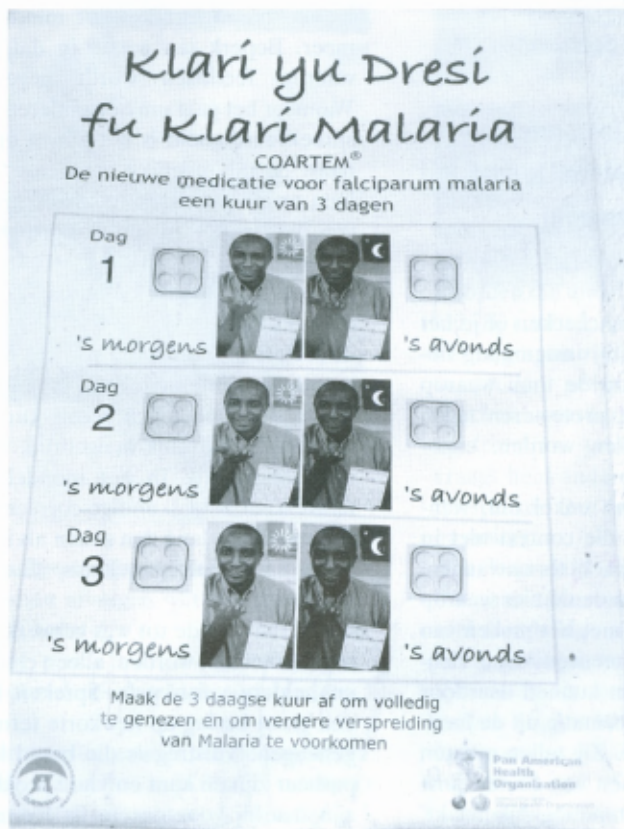

Ambassadeurs voor maatwerk in actie

Maatwerk leveren wil iedereen, maar hoe realiseer je dat? Sinds september 2006 onderzoekt het project **AMBASSEDEURS VOOR MAATWERK** in opdracht van de Nederlandse Taalunie de mogelijkheden voor doelgericht Nt2-onderwijs vanaf de start van een Nt2-traject. Dit Nederlands-Vlaamse project wil de inzichten rond maatwerk, ontwikkeld voor de website <http://taalunieversum.org/onderwijs/Nt2-beginnersdoelen/>, vertalen naar de Nt2-lespraktijk. Zowel de Nederlandse (ITTA) als Vlaamse partner (CTO) ondernamen in dit verband verschillende acties. Over al deze acties berichten zou binnen het kader van dit artikel te ver leiden. Annelies Houben licht er daarom ééntje uit: *maatwerkhoecken in de beginnersgroep Nt2*. In een maatwerkhoeck werken cursisten die gekozen hebben voor taal leren ten behoeve van één maatschappelijke rol (bijvoorbeeld ouder) samen aan taken die voor die rol relevant zijn. In gesprek met ambassadeur Herlinde Debrabander, docente Nt2 bij het Centrum voor Basiseducatie Leuven.

Hoe kan je in een doorsnee Nt2-beginnersgroep behoeftegericht werken? Op welke manier ga je concreet te werk als de cursisten in je groep zeer uiteenlopende profielen en perspectieven hebben? Hoe praat je met beginners over de rollen die ze opnemen in de samenleving? Welke materialen en werkvormen gebruik je? ...

De Vlaamse ambassadeurs voor maatwerk² vonden een antwoord op dit soort vragen in het concept 'maatwerkhoecken'. Verschillende Vlaamse centra³ experimenteerden met dit concept gedurende de maanden mei en juni 2007. In dit artikel praat Herlinde Debrabander, Ambassadeur voor Maatwerk en al vijftien jaar lesgever bij het Centrum voor Basiseducatie Leuven, over haar bevindingen met maatwerk tijdens de try-out.

Wat trekt je aan in dit project? Waarom ben je Ambassadeur voor Maatwerk geworden?

Herlinde: Aandacht besteden aan de rollen die cursisten opnemen in de samenleving⁴ is belangrijk. Het heeft een sterk motiverend effect omdat het de taallessen voor de cursisten relevanter maakt. Dit in tegenstelling tot een algemeen aanbod, dat altijd voor iedereen gelijk is. Vroeger wilden we ook al graag aandacht besteden aan die rollen. We deden dat in contextgebonden modules (bijvoorbeeld 'kinderen en school'). Het vroegere model was echter niet haalbaar omwille van organisatorische redenen. We hadden niet genoeg groepen om in alle modules keuzemogelijkheden aan te bieden. De maatwerkhoecken bieden een kans om cursisten op basis van rollen te groeperen op zo'n manier dat het ook in het gewone aanbod kan.

Kennismaken met rollen

Bij het concept van de maatwerkhoecken hoort in eerste instantie een oriënterende activiteit. Via deze activiteit

maken de cursisten kennis met de verschillende rollen⁵. Aan de hand van sprekende foto's en eenvoudige luister teksten worden zeven personages met verschillende profielen voorgesteld. Op basis hiervan gaan de cursisten keuzes maken voor die rollen die nauw aansluiten bij hun persoonlijke situatie. Hoe liep dat in de try-out?

Herlinde: We hebben die voorstelling heel actief gemaakt, zodat de cursisten zelf mee gingen nadenken over de voorgestelde rol. Ze brachten foto's in verband met het verhaal van een bepaald personage en werden bij elk personage uitgenodigd de link te leggen naar de eigen situatie: 'Doe jij dat soms ook? Is dat ook jouw situatie? Ga jij ook de kinderen halen van school?' ... De rollen werden dus levendig voorgesteld en de cursisten werden hierin actief betrokken, wat voor laaggeschoolden belangrijk is. Het gesprek verliep goed, de cursisten reageerden in termen van: 'Ik doe dat ook' of 'Dat is voor mij niet zo belangrijk'. Het is in elk geval goed om van bij het begin te weten waarvoor ie-

mand zich interesseert. Als lesgever heb je daar dan meer aandacht voor. Ook al kunnen de cursisten nog weinig zeggen, ze begrijpen wel waarover het gaat. De boodschap komt over.

Kunnen de cursisten gemakkelijk een keuze maken?

Herlinde: Sommige cursisten weten al van bij de start duidelijk waarom ze Nederlands nodig hebben (bijvoorbeeld om de kinderen te helpen op school). Maar vooral bij laaggeschoolden moet je er rekening mee houden dat een aantal cursisten in de groep nog geen duidelijk plan voor ogen heeft. Dat is een groot voordeel aan het werken met deze format: je behoudt de klasgroep en het gewone programma, maar wekelijks organiseer je anderhalf uur maatwerk in de werkhoeven. Op dat moment kunnen cursisten kiezen voor taken binnen verschillende rollen in de werkhoeven, maar ze hangen niet aan één rolkeuze vast. Als jouw rolkeuze duidelijk is, kan je elke week voor dezelfde rol kiezen, maar je kan ook wisselen van rol. Van een aantal rollen is de inhoud voor iedereen onmiddellijk duidelijk, zoals voor de opvoeder, de werkende, de werkzoekende, de beheerder, Voor andere rollen is niet onmiddellijk duidelijk wat de rol allemaal inhoudt. Door in de maatwerkhoeven taken uit te voeren, begrijpt de cursist beter waarvoor de rol staat. Zo kan hij ontdekken wat interessant is voor hem.

Doos op rollen

Op basis van de keuzes die de cursisten maken in de oriënterende activiteit, worden werkhoeven opgezet. De cursisten met dezelfde rolkeuze gaan gedurende een uurtje samenwerken aan taken die voor die rol relevant zijn. Om een aanbod aan taken te voorzien, werkten de ambassadeurs de zogenaamde 'doos op rollen' uit. In die doos werd taakgericht materiaal uit bestaande methodes voor het beginniveau verzameld en geordend volgens de verschillende rollen⁶. Heeft die doos gewerkt tijdens de try-out?

Herlinde: De doos op rollen is een goede stimulans. Je hebt een voorraadje materiaal. Er zitten bij elke taak in-

structieblaadjes, zodat de taken –mits kleine aanpassingen aan de doelgroepkant-en-klaar te gebruiken zijn. Zo ben je als lesgever snel over de eerste drempel heen. Verder zit in de doos vertrouwd materiaal uit bestaande cursussen. Je werkt aan dezelfde doelen als gewoonlijk.

Het is de bedoeling om de doos in ons centrum op termijn op een 'organische' manier verder aan te vullen met onderwerpen die de cursisten zelf aanbrengen. Want aan de ene kant heb je veel taken nodig die passen bij de verschillende rollen, aan de andere kant gaat het ook gewoon om een manier van kijken, een reflex. Een maatwerkgroepje kan bijvoorbeeld naar aanleiding van een concreet probleem samen telefoneren naar een of andere instantie. Iedereen uit het groepje luistert mee via een telefoon met luidsprekertje. Dat zijn momenten waarop cursisten elkaar kunnen helpen en de tongen loskomen. Erop bedacht te zijn om dit soort momenten – die anders misschien enkel in de pauze of na de les aan bod komen- in de les te halen en ook als leermomenten te beschouwen, daar gaat het om. Via de maatwerkhoeven krijgt dit een plaats. Er kan een dynamiek ontstaan waarbij cursisten zelf materiaal aanbrengen, bijvoorbeeld de verlofaanvraag van de groendienst in Leuven. En het hoeft zeker niet alleen om schriftelijke documenten te gaan. In dit opzicht hebben mijn collega en ik al afgesproken om volgend jaar voor de mensen in opleiding of tewerkstelling, te werken met 'heen-en-weerschriftjes'. Instructeurs kunnen hierin concrete probleemsituaties kwijt. Op die manier worden de taken waaraan gewerkt wordt in de maatwerkhoeven heel concreet ingevuld. Hoe meer je de taken kan toepassen op de situatie van de cursisten, des te meer effect dit heeft, denk ik.

Meer inspraak

Welke kansen bieden de maatwerkhoeven?

Herlinde: Eerst en vooral is er het motiverende aspect voor de cursisten. Ik denk dat cursisten na een tijd uitgekoken raken op het klassikale aanbod dat altijd voor iedereen gelijk is. Het is dan voor hen motiverend om in

Om een aanbod aan taken te voorzien, werkten de ambassadeurs de zogenaamde

'doos op rollen' uit.

In die doos werd taakgericht materiaal geordend volgens de verschillende rollen.

groepjes te werken aan taken die aansluiten bij een gezamenlijk perspectief. Dat gemeenschappelijk perspectief maakt wellicht dat ze sneller zelf aan de slag gaan en gaan samenwerken, al is het nog vroeg om hieromtrent veel conclusies te trekken.

Verder kunnen de cursisten tijdens de maatwerkhoeven-sessie kiezen vanuit welke invalshoek ze aan bepaalde doelen werken. Ze hebben zo meer inspraak in wat ze leren. Het is belangrijk om tijdens die sessie ook nog tijd te besteden aan dit proces: "Vind je dit goed?" "Komt wat jij verwacht aan bod?" "Zijn er nog andere dingen die je hierover wil leren?" Je krijgt als lesgever veel input van die situaties waarmee jouw cursisten in het concrete leven bezig zijn. Als je dat met ze bespreekt, dan worden ook hun leervragen veel concreter. Nu zeggen ze in algemene termen: "Op mijn werk is het moeilijk" of "Ik versta mijn collega's niet genoeg". Maar via de maatwerkhoeven krijg je na verloop van tijd een specifiek beeld van wat er niet zo goed gaat, of van wat iemand moeilijk vindt en wat niet.

Welke kansen biedt de werkvorm voor de cursisten?

Herlinde: Er is meer kans op interactie tussen cursisten. Dat konden we zien in de try-outs, vooral in de CVO's waar de cursisten door de soort oefeningen ook veel zelfstandiger gingen werken. Veel hangt natuurlijk af van het karakter van de cursist. Sommige cursisten werken nu eenmaal liever alleen. Die dingen zie je ook als je buiten de maatwerksessies de cursisten in groepjes of in duo's laat werken. Maar het feit dat de groepjes nu voortkomen uit de rolkeuze van de cursisten, dat is toch wel iets anders. Dat geeft een ander gevoel. De try-outs zijn te beperkt om te stellen dat samenwer-

Doelgericht uit de startblokken, Nt2-beginnersdoelen

Het instrument *Nt2-beginnersdoelen* biedt een mozaïek aan bronnen:

- voorbeelden van bestaande trajecten
- suggesties van mogelijke organisatorische modellen
- een catalogus met een overzicht van mogelijke rollen met daarbij aansluitende doelen uitgewerkt op niveau A1 en A2
- adviezen hoe je via portfolio met de catalogus kan werken
- een handleiding hoe je een bestaand traject linkt aan het CEFR.

Je kunt vrij in de bronnen rondkijken en hierin aanzetten vinden voor het opzetten of verder invullen van het begin van Nt2-trajecten in het licht van de rol(len) die voor de cursist relevant zijn. De onderdelen kunnen gezien worden als losse bouwstenen. Maar tegelijkertijd zijn ze ook met elkaar verbonden: ze illustreren telkens de Uitgangspunten van het instrument *Nt2-beginnersdoelen*. Het instrument is nog in ontwikkeling. Opmerkingen en suggesties kunnen naar info@taalunie.org gestuurd worden.

ken vanuit eenzelfde rolkeuze een cruciaal verschil maakt in motivatie, maar volgens mij komt daardoor een dynamiek op gang waarbij de cursisten ook zelf meer dingen in handen nemen. De mate waarin je dat nog verder moet uitlokken en begeleiden, zal ook verschillen naargelang je werkt met laag- of hogeschoolden. Het gaat in elk geval om een proces waarin je tijd en energie moet steken.

De docent als coach

De lesgever geeft geen les aan de hele groep tijdens de maatwerkhoeven-sessie? Welke rol speelt de lesgever dan wel?

Herlinde: Als je alleen vooraan in de klas staat, dan mis je een heel aantal kansen. Dan zijn de cursisten te weinig aan het woord. Voor je het weet neem je zelf te veel in handen; je bent al weer aan het zeggen hoe of wat.... De bedoeling bij de maatwerkhoeven is dat je enkel tussenkomt als dat nodig is. Je hebt een andere rol als lesgever. Het gaat meer om 'coachen'. Je focust op diegenen die het meer nodig hebben. Je richt je aandacht op die groepjes of duo's waar je het minst ziet gebeuren. Die groepjes stimuleren zal - bij onze cursisten alvast - wel nodig blijven.

Je waakt ook over de rol zelf. Je checkt of iedereen wel weet waar hij mee bezig is. Bij de groepjes met weinig animo ga je na of iemand wel echt interesse heeft voor bepaalde taken. Je probeert de rol levendig voor te stellen. Je verduidelijkt een en ander ... Ik denk dat het voor een aantal laaggeschoolde cursisten ook nodig zal zijn om aan het einde van de sessie in te gaan op de transfer van het geleerde naar het dagelijkse leven. Je kan vragen stellen als: 'Wat heb je nu eigenlijk gedaan?' 'Wat kan je hiermee doen?' ... Sommige cursisten maken gemakkelijk zelf die transfer. Zo gaf een werkzoekende cursist na de try-out aan: 'Deze oefening neem ik zeker mee naar huis, want dat kan ik gebruiken!' Anderen hebben het er moeilijker mee.

Via de maatwerkhoeven kan je in de doorsnee beginnersgroep aandacht hebben voor de rollen die cursisten opnemen, zonder dat het een revolutie betekent in je lespraktijk?

Herlinde: Zeker. Ten eerste heb je naast de maatwerkhoevensessies nog de gewone lesmomenten. Het gaat over een beperkt deel van de lestijd. Ten tweede zijn de taken die je aanbiedt niet vreemd; ze komen uit bestaande cursussen. Je werkt aan dezelfde doelen als gewoonlijk.

Wel moet je volgens mij niet te veel vasthouden aan het materiaal. Als een cursist zelf met iets aankomt, dan moet dat er zeker bij kunnen. Op die manier groeit de doos op een 'organische' manier aan. Het is niet zo dat je een geweldige omslag gemaakt hebt en op een trein zit die afstevent op een ramp als het niet loopt, want je kan dit perfect combineren met de gewone lessen die je houvast geven.

Krijgt het experiment binnen jullie centrum een vervolg?

Herlinde: Er is het plan om volgend jaar anderhalf uur per week aan maatwerk te besteden in verschillende modules. We gaan dit ook inpassen in onze andere plannen rond portfolio en permanente evaluatie. Wat de cursisten doen in de werkhoeven, bewaren ze in een mapje. Dat mapje kan je bespreken in de tussentijdse gesprekken. Wat er in het mapje terecht komt, zal ook

een neerslag zijn van je begeleiding tijdens de lessen, denk ik. Het is goed om een overzicht te bewaren, maar een groot deel van reflectie en evaluatie gebeurt in de lessen zelf, op die momenten dat er dingen gebeuren.

Om precies het effect van de aandacht voor rollen in de werkhoeven te kennen, moeten we het concept eerst nog een tijdje aan het werk zien. Maar ik heb het gevoel dat werken vanuit rollen iets is dat sterk kan beginnen leven. Vooral als je ziet wat de oriënterende activiteit al oproept. Dat vind ik veel betekend.

De resultaten van het project *Ambassadeurs voor Maatwerk*; met o.a. beeldmateriaal en handleiding bij de werkhoeven, vind je vanaf 2008 op de website [HTTP://TAALUNIEVERSUM.ORG/ONDERWIJS/NT2-BEGINNERS-DOELN](http://taalunieversum.org/onderwijs/nt2-beginners-doelen).

Lies Houben

De auteur is werkzaam bij het Centrum voor Taal en Onderwijs, Leuven.
Annelies.houben@arts.kuleuven.be

Noten

- 1 Zie LES juni 2006, Bultynck en Halewijn, 'Doelgericht uit de startblokken', aanzetten voor doelgericht Nt2-onderwijs vanaf de start.
- 2 Aan het project 'Ambassadeurs voor Maatwerk' nemen in Vlaanderen volgende organisaties of instellingen deel: Centrum voor Basiseducatie Leuven, Entiteit Curriculum Departement Onderwijs en Vorming, Huis van het Nederlands Brussel, Huis van het Nederlands Antwerpen, Linguapolis Antwerpen, Provinciaal Centrum voor Volwassenenonderwijs Gent, Stedelijk Centrum voor Volwassenenonderwijs Site Antwerpen, Syntra Brussel, Syntra Vlaanderen, Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en het Vlaams Ondersteuningscentrum voor de Basiseducatie.
- 3 De verschillende try-outs hadden plaats in het Stedelijk Centrum voor Volwassenenonderwijs Site Antwerpen, Linguapolis Antwerpen, het Provinciaal Centrum voor Volwassenenonderwijs Gent en het Centrum Basiseducatie Leuven.
- 4 Een uitgebreide beschrijving van de verschillende rollen vind je in de Vlaamse of Nederlandse catalogus op de website <http://taalunieversum.org/onderwijs/nt2-beginnersdoelen>. De catalogi geven een gedetailleerd overzicht van mogelijke functioneringsdomeinen en taalgebruikssituaties die binnen rollen voorkomen, op het niveau A1/A2.
- 5 In de catalogus op de website *beginnersdoelen* worden 7 rollen omschreven: beheerder huisvesting en gezinsadministratie, consument, cursist/student, vrijetijdbesteder, opvoeder, werkende en werkzoekende.
- 6 In deze try-out ging het om leestaken rond de doelstelling 'selecteren van informatie'. In de verschillende werkhoeven kwam die doelstelling vanuit een andere invalshoek aan bod, bijvoorbeeld: gegevens selecteren uit een examenreglement (voor de cursist/student) of uit brieven van de school (voor de opvoeder) of uit advertenties (voor de werkzoekende) of uit een infogids van de gemeente (voor de beheerder) ...